

CHARAKTERISTIKA RÓMSKEHO JAZYKA

Antropologické, ale predovšetkým jazykové štúdium, objavilo indický pôvod Rómov a úzke vzťahy rómčiny s niektorými novoindickými jazykmi, predovšetkým s hindčinou.

Na spojitosť jazyka medzi Rómami a Indmi sa prišlo takmer náhodou. Stalo sa to v Holandsku v roku 1760. Študent teológie zo západného Uhorska menom Stefán Vályi sa tu jedného dňa ocitol v jednej izbe na univerzite v Leidene s tromi výmennými študentmi, ktorí prišli z indického Malabaru a diskutovali v sanskrite, jazyku starej Indie. Vályiho rodina vlastnila veľký majetok v meste Gyor, kde zamestnávali mnohých Rómov na námezdné práce. S niektorými z nich sa Vályi spriatelil a naučil sa niekoľko slov a slovných spojení ich jazyka. Keď začul, ako indickí študenti hovoria sanskritom, uvedomil si niektoré podobné črty s rómčinou. Jeho poznatky boli publikované o tri roky neskôr vo Wiener Anzeigen v článku Székelyho von Doba (Hancock, I., 2005).

„Základ rómskeho jazyka je spoločný či veľmi príbuzný najmä v časti slovnej zásoby. Možno konštatovať, že rómčina je tvorená tromi vrstvami, pokiaľ ide práve o slovnú zásobu:

- 1. V prvej z nich sú už spomenuté indické výrazy.*
- 2. V druhej sa objavujú slová prevzaté z jazykov krajín, ktorými kedysi na svojej ceste z Indie Rómovia prechádzali, resp., kde sa dlhšie zastavili (podľa týchto slov sa dá určiť smer migračného prúdu a krajiny, ktorými prešli).*
- 3. Tretiu, najnovšiu vrstvu tvoria slová prevzaté z jazyka krajiny, kde sa usadili a kde žijú. Ide o výrazy jednak pre konkrétne „civilizačné“, jednak pre predmety a abstraktné pojmy, ktoré skôr nepotrebovali*

Na Slovensku sa za základ rómskeho jazyka považuje východoslovenský dialekt, pretože prevažná časť rómskeho etnika žije na východnom Slovensku.

Hovorené jazykové prejavy sa zaznačujú písmom a súborom grafických znakov, čiže písmen (grafém, litier). V rómčine sa používa hláskové písmo latinského pôvodu (latinka). Súbor všetkých písmen, ktoré sa používajú v tej istej grafickej sústave, sa nazýva abeceda.

Poradie písmen v rómskej abecede je:

a, b, c, č, čh, d, d', dz, dž, e, f, g, h, ch, i, j, k, kh, l, l', m, n, ň, o, p, ph, r, s, š, t, t', th, u, v, z, ž.

Popri malých písmenách sa používajú veľké písmená:

A, B, C, Č, ČH, D, Ď, DZ, DŽ, E, F, G, H, CH, I, J, K, KH, L, Ľ, M, N, Ň, O, P, PH, S, Š, T, Ť, TH, U, V, Z, Ž.

Do rómskej abecedy neboli prijaté písmená: Q, q, W, w, X, x, Y, y.

„Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EU“

V rómčine sa Q, q prepisuje dvoma znakmi – kv (kvazi), X, x sa prepisuje dvoma znakmi – ks, gz (taksikos, egzistnel). Písanie y nemá v rómčine fonetické ani historické opodstatnenie. Všade, kde počujeme hlásku i – y sa píše iota i. (Hübschmannová, M., 2006).

Rómsky jazyk je charakteristický tým, že Rómovia sa svojim jazykom medzi sebou dohovoria kdekoľvek na svete.

Rómsky jazyk pozná jedenásť slovných druhov – člen, podstatné mená, prídavné mená, zámená, číslovky, slovesá, príslovky, predložky, spojky, častice a citoslovčia. Gramatika rómskeho jazyka má dva rody – mužský a ženský, jednotné a množné číslo, osem pádov a jeden nepriamy pád, ktorý tvoríme pomocou koncoviek. Pri slovesách rozlišuje časy: prítomný, budúci, minulý nedokonavý a minulý dokonavý. Spôsoby poznáme – oznamovací, rozkazovací, podmieňovací prítomný a minulý. Rod – činný a trpný. Člen je v rómčine o – mužský rod (o čhave – synovia), e – ženský rod (e čhaj – dcéra). V Rómčine využíva zdobňovanie, kedy sa zvyšuje účinok slova pridaním prípony - ro, - roro napríklad: čuno (trochu), čunoro (troška), čunororo (trošilinka)

RÓMSKE DIALEKTY NA SLOVENSKU

Na Slovensku môžeme rozdeliť rómske nárečia do niekoľkých skupín. Azda najrozšírenejším na celom území Slovenska je dialekt slovenských Rómov, ktorý tvorí približne 85%-ný podiel zo všetkých dialektov. Z tohto dialektu odvodzujeme jednotlivé regionálne podskupiny:

- Východoslovenský dialekt – je veľmi rozšírený a jeho podoba je veľmi blízka takmer všetkým dialektom slovenských Rómov. Za základ si ho vo svojich štúdiách zvolila väčšina našich lingvistov (Lípa, Hübschmannová, Šebková).
- Stredoslovenský dialekt. Tento dialekt je niekedy nazývaný aj ako maďarský dialekt. Všeobecne sa charakterizuje ako nárečie, ktoré sa vyznačuje minulým nedokonavým časom zakončeným na – áhi a inými zvláštnosťami.
- Západoslovenský dialekt. Spoznáme ho podľa (palatálnych) hlások, ktoré sa napr. vyslovujú tvrdo. Ďalej zmeny hlások “s” na “h”. Okrem toho má toto nárečie veľa špecifických slov, ktoré sa veľmi odlišujú od slov napr. východoslovenskému dialektu.

Osobitný dialekt predstavuje:

- Olašský alebo vlašský dialekt. Hovorí ňou približne 5 -10 % Rómov na Slovensku. Vo svojom fonde má veľmi veľa rumunských slov a preto je častý jav, že väčšina slov tohto dialektu Rumungri (neolašský Rómovia) nerozumejú.

- Nárečia Rómov z juhu Slovenska – ungriks Roma. Dialekt s veľkým

„Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EU“

prílevom maďarských slov, ktorými Rómovia nahrádzajú slová vyjadrujúce moderné pojmy, abstraktné či technické výrazy (Cina, 2006).

ROZDIELY MEDZI RÓMSKYM A SLOVENSKÝM JAZYKOM

1. Rómčina má na rozdiel od slovenčiny aspirované hlásky čh, ph, kh, th, ktoré sa artikulujú s prídychom. Ich uplatňovanie je veľmi dôležité, pretože nedodržiavaním sa mení význam slov, napríklad koro – khoro (slepý – krčah), te čorel – te čhorel (kradnúť – liať), tav! – thav (var! niť) a podobne.
2. V rómčine sa uvádza pred podstatným menom člen (o, e, o).
3. Rómčina má osem pádov. Ôsmy je ablatív. Podobá sa na slovenský genitív. Rómsky genitív má zasa charakter privlastňovania.
4. V rómčine sa častejšie používa vokatív (5. pád).
5. Podľa pravopisných noriem z roku 1971 sa v rómčine nepíše ypsilon, ale iota.
6. V rómčine sa píše mäkčeň aj v slabikách di, ti, ni, li, de, te, ne, le. Mäkčeň je potrebné vždy uvádzať, pretože nedodržaním mäkčenia sa mení význam slov, napríklad dílos – d'ives (obed – deň), linaj – di'ino (leto – hlúpy) a podobne.
7. V rómčine sa nepoužívajú dĺžne. Dĺženie je regionálne podmienené. Napríklad slovo pora (perie) sa v šarišskom regióne vysloví krátko (pora), no na Zemplíne sa artikuluje dlho (póra, póura). Dĺžeň sa však nepíše.
8. V rómčine sa ináč tvoria slovesá mať, môcť/nemôcť, treba, musieť.
9. Gramatika rómskeho jazyka často krát skracuje slová, napríklad miro – mro/môj, tiro – tro/tvoj a podobne.